

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Maria Järvensivu

Kehitysvammaisten työpajalaisten kuvataidetoiden kokoaminen portfolioksi

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

22.1.2020

Tekijä Otsikko	Maria Järvensivu Kehitysvammaisten työpajalaisten kuvataidetoiden kokoaminen portfolioksi
Sivumäärä Aika	31 sivua + 1 liite 22.1.2020
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaajat	Lehtori Miia Ojanen Lehtori Niina Pietilä
<p>Tämän monimuotoisen opinnäytetyön tarkoituksena oli valmistaa portfolio, joka esittelee Luovillan kehitysvammaisten työpajalaisten kuvataideosaamista sekä Luovillan toimintaa. Luovilla on osa Lyhty ry:n työpajatoimintaa, jossa työpajalaiset saavat mahdollisuuden kehittää ammattitaitoaan käsityöntekijänä tai taiteilijana omien vahvuuksiensa pohjalta. Portfolio on suunniteltu ja koottu yhteistyössä Luovillan tiimivastaavan sekä ohjaajien kanssa ja tuotos kokoaa yhteen näytteitä Luovillan työpajalaisten kuvataideosaamisesta. Portfolio koostuu Luovillan ja Lyhty ry:n esittelyteksteistä, sekä teksteistä, jotka kertovat työpajalaisten osaamisesta ja kiinnostuksen kohteista. Painopiste portfoliossa on työpajalaisten monipuolisissa kuvataideteoksissa, jotka ovat pääasiassa maalauksia ja piirustuksia.</p> <p>Portfolion on tarkoitus toimia materiaalina, joka esittelee Luovillan työpajalaisten kuvataideosaamista etenkin mahdollisille uusille yhteistyökumppaneille. Täten opinnäytetyön tekemisessä on myös ollut mukana ajatus kehitysvammaisten ihmisten työllistymisen edistämisestä. Usein kehitysvammaiset ihmiset työskentelevät erilaisissa avustavissa tehtävissä, kuten keittiö- ja siivoustöissä, koulutuksestaan riippumatta. Kuvataideportfolio osoittaa kuinka monipuolinen taiteellinen osaaminen Luovillan kehitysvammaisilla työpajalaisilla on. Lisäksi portfolio antaa näkökulmaa siihen, miten laaja-alaista kehitysvammaisen henkilön osaaminen voi olla, ja kuinka tämän tulisi näkyä laajemmissa työllistymismahdollisuuksissa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään kehitysvammaisen ihmisen erityistä asemaa yhteiskunnassa ja työelämässä sekä osallisuuden, yhdenvertaisuuden, voimaantumisen ja hyvinvoinnin teorioita.</p> <p>Opinnäytetyön lopputuloksena Lyhty ry saa käyttöönsä myös kuvataideportfolion pohjan, jota voidaan mukauttaa sekä Luovillan että Lyhty ry:n tarpeisiin. Luovillan kuvataideportfolion teossa huomioitiin sen soveltuvuus eri välineisiin sopivaksi, jolloin Lyhty ry voi halutessaan julkaista tuotoksen myös verkkosivuillaan. Portfolion jatkokäytön mahdollisuudet huomioitiin siten, että portfoliota on mahdollista muokata, täydentää ja päivittää.</p>	
Avainsanat	kehitysvammaisuus, osallisuus, yhdenvertaisuus, voimaantuminen, hyvinvointi

Author Title	Maria Järvensivu Creating a Workshop Portfolio of Visual Arts by People with Intellectual Disabilities
Number of Pages Date	31 pages + 1 appendice January 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Miia Ojanen, Senior Lecturer Niina Pietilä, Senior Lecturer
<p>The purpose of this practice based Bachelor's Thesis bachelor's thesis was to create a portfolio, which introduces the visual art made by disabled people in Luovilla workshop as well as their activities. Luovilla is part of Lyhty Association's workshops for people with intellectual disabilities. The workshop gives an opportunity to people with disabilities to develop their professional skills in handicraft and arts based on their own abilities. The portfolio brings together artistry samples of the workshop participants and it is designed and assembled in collaboration with the counsellors and supervisor of Luovilla. The portfolio consists of informative texts of the workshops and the association, as well as texts that describe the skillsets and topics of interest of workshops participants. Focus in the portfolio is on the versatile works of art, which are mostly paintings and drawings made by the workshop participants.</p> <p>This portfolio is supposed to work as a material that presents the workshop participants' skillsets in visual arts, especially for potential new partners that could collaborate with the association. Focus in the portfolio has been in improving the employment opportunities of the disabled. People with disabilities often have assisting jobs in the kitchen or cleaning domain regardless of their education. The visual arts portfolio shows how versatile artistic skills workshop participants can have. That brings further perspective in how people with disabilities are talented in various ways and how that should be reflected in wider employment opportunities. The theoretical part of this thesis studies the special position of people with disabilities in society and working life, as well as theories of inclusion, equality, empowerment and wellbeing.</p> <p>As a result of this thesis, Lyhty Association will also receive the portfolio file for their own use. The visual arts portfolio is suited for publishing in the organisations website. The portfolio was made so that further modification and updating of the portfolio would be possible.</p>	
Keywords	people with disabilities, inclusion, equality, empowerment, wellbeing

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vammaisen ihmisen asema yhteiskunnassa ja työelämässä	3
2.1	Vammaisuuden määrittelyä	3
2.2	Lait ja säädökset yhdenvertaisten ihmisoikeuksien pohjana	4
2.3	Vammaisten ihmisten asema työelämässä	6
2.4	Työllistymistä tukeva toiminta ja työtoiminta	7
3	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	9
3.1	Yhdenvertaisuus ja syrjintä työmarkkinoilla vammaisena henkilönä	9
3.2	Voimaantuminen	11
3.3	Työn merkitys ihmisen hyvinvoinnille	12
3.4	Osallisuus ja työelämäosallisuus	13
4	Opinnäytetyön työelämäkumppani Lyhty ry ja Luovilla	16
4.1	Lyhty ry	16
4.2	Luovilla	16
5	Opinnäytetyöprosessi	18
5.1	Opinnäytetyön lähtökohta ja tavoitteet	18
5.2	Tuotoksen toteutus	19
6	Arviointi	22
6.1	Tuotoksen arviointi	22
6.2	Prosessin arviointi	22
6.3	Kuvataideportfolio suhteessa teoriaan	24
7	Pohdinta	27
	Lähteet	29
	Liitteet	
	Liite 1. Luovillan kuvataideportfolio	

1 Johdanto

Länsimaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa ajatellaan yleensä, että kaikilla ihmisillä tulee olla samat oikeudet esimerkiksi elämään, terveyteen, asumiseen, ihmissuhteisiin, itsemääräämiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen (Vehmas 2014: 84). Suomessa ajatellaan vammaisten henkilöiden aseman yhteiskunnassamme olevan kohtuullisen hyvä. Monelta osin voidaan arvioida Suomessa vammaisten ihmisten aseman olevan hyvä, etenkin jos verrataan köyhissä maissa elävien vammaisten ihmisten asemaan, mutta syrjintää ja ihmisoikeusongelmia esiintyy myös meillä edelleen. Osa vammaisten ihmisten arjessa kohtaamastaan suorasta tai epäsuorasta syrjinnästä on piilossa ja institutionalisoitunutta. Syrjintää voi kätkeytyä vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin kuin myös asenteisiin ja suhtautumistapoihin, jotka näyttävät neutraaleilta mutta tuottavat eriarvoisuutta. (Haarni 2006: 10.)

Yhteiskunnan järjestelyt perustuvat oletuksille, odotuksille ja arvoille ruumiillisista ja henkisistä ominaisuuksista, joita ihmisillä tulisi olla, jotta he kykenisivät toimimaan yhteiskunnassa. Esimerkiksi pyörätuolia käyttävä ihmisen liikkuminen paikasta toiseen voi olla sujuvaa tai vaivalloista riippuen sosiaalisista järjestelyistä. Vammaisten ihmisten kuten muidenkin vähemmistöryhmien huono sosiaalinen asema on näin ollen yhteiskunnallisen syrjinnän tulos. (Vehmas 2005: 110.)

Suomen perustuslain (1999/731) mukaan vammaisuuden ja terveydentilan perusteella syrjintä on kielletty. Vammaiset ihmiset eivät kuitenkaan ole osa yhteiskunnan taloudellista toimintaa tai näkyvissä julkisuudessa siinä määrin kuin heidän osuutensa väestöstä edellyttäisi (Linnakangas, Suikkanen, Savtschenko & Virta 2006: 11). Tässä opinnäytetyössä perehdytään lakeihin vammaisten ihmisten yhdenvertaisten ihmisoikeuksien pohjana ja käsitellään vammaisten ihmisten asemaa yhteiskunnassa. Opinnäytetyön teoriaosuudessa painottuu vammaisten ihmisten asema työelämässä ja työnteon merkitys.

Tämän monimuotoisen opinnäytetyön tarkoituksena oli koota Lyhty ry:n taide- ja tekstiilityöpaja Luovillalle kuvataideportfolio. Portfolioon valittiin sellaiset kuvataideteokset, jotka edustivat Luovillan työpajalaisten kykyjä ja osaamista monipuolisesti. Portfolio tarjoaa vähemmistöön kuuluvan ihmisryhmän taiteellisen

näkemyksen heille itselleen tärkeistä aiheista. Luovillan työpajalaiset ovat lievästi kehitysvammaisia aikuisia, joille työpaja mahdollistaa ympäristön missä harjoitella esimerkiksi käsityöntekijänä tai taiteilijana toimimista (Toimintasuunnitelma 2019). Portfolion keskeisenä tarkoituksena on olla väline, jolla Luovilla voi esitellä toimintaansa ja työpajalaistensa osaamista mahdollisille yhteistyökumppaneille. Ajatuksena on, että yhteistyöprojektien kautta Luovillan työpajalaisten osaamisella on mahdollisuus päästä esille uusia ja erilaisia väyliä pitkin. Opinnäytetyössä tuodaan esille kuinka vammaisten henkilöiden rekrytointiin ja työllistymiseen tulisi keksiä aiempaa ennakkoluulottomampia keinoja (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010) kuin myös se, miten erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden asemaa ja työllistymismahdollisuuksia pyritään kehittämään (ks. esim. Vertaistaiteilijat n.d.; Pertin Valinta n.d.).

2 Vammaisen ihmisen asema yhteiskunnassa ja työelämässä

2.1 Vammaisuuden määrittelyä

Vammaisuus käsitteenä on riippuvainen siitä yhteisöstä ja ympäristöstä, jossa sitä käytetään. Vammaisuus on yhteiskunnan, yhteisöjen, oman historiansa ja asenteiden määrittämää. Vammaisuutta myös määritellään ja arvioidaan haettaessa erilaisia tukia ja palveluita. On tärkeää, ettei määrittely tuota kielteistä tai syrjivää leimaa. (Nurmi-Koikkalainen 2017: 10.)

Vammaisuuden historialliset juuret sosiaalisena ilmiönä on länsimaissa paikannettu yleisesti 1800-luvulle. Kaupungistuminen sekä lääketieteen nousu tiedon auktoriteetiksi erottivat vammaiset ihmiset omaksi ihmisryhmäkseen. He eivät kyenneet suoriutumaan vaadituista työtehtävistä tietyssä tahdissa ja tietyllä tavalla, jolloin he ajautuivat työmarkkinoiden ulkopuolelle, köyhyyteen ja riippuvuuteen muista ihmisistä. Tämä teki vammaisesta ihmisestä yhteiskunnallisen ongelman, jonka selittämistä ja kontrollointia hallitsi lääketiede. (Vehmas 2014: 85.) Vammaisuutta on 1970-luvun puoliväliin asti käsitelty pääasiassa lääketieteellisenä ja hoidollisena kysymyksenä (Konttinen 2007: 66). Vammaisuuden lääketieteellisessä mallissa on keskitytty tulkitsemaan vammaisuutta etenkin fyysisen vamman ja siitä aiheutuvien haittojen näkökulmasta. Tämä on merkinnyt kuntoutuksen keskittymistä vammaisen henkilön hoitamiseen ja valmentamiseen. (Järvikoski 2013: 27.) Vammaisen ihmisen rooli on tuolloin ollut olla etupäässä tarkastelun kohteena eikä itse päätöksiä tekevänä toimijana (Konttinen 2007: 67). Mallissa korostuu asiantuntijoiden ja tiedon merkitys (Nurmi-Koikkalainen 2017: 11). Kuntoutuksen pyrkimyksenä pidettiin vammaisten ihmisten sopeuttamista ja ”korjaamista” lääketieteen keinoin, ei heitä ympäröivien olosuhteidensa parantamista. Vammaisliikkeen piirissä kuntoutus nähtiin vammaisia henkilöitä alistavana ja syyllistävänä toimintamuotona. (Järvikoski 2013: 12.)

Vammaisliikkeen kritiikki on vaikuttanut kansainvälisten järjestöjen näkemykseen kuntoutuksesta. 1980-luvulla alettiin kiinnittää enemmän huomiota vammaisten ihmisten olosuhteisiin ja korostaa vammaisen henkilön sosiaalista integraatiota mahdollisimman hyvän fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn sijasta. Tämä muutos ohjasi ajattelua sosiaalisen mallin suuntaan. (Järvikoski 2013: 12.) Sosiaalisen mallin näkökulmasta

vammaisuus tulkitaan muun muassa yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden seurauksena tai kansalaisoikeusasia (Järvikoski 2013: 27). Vammaisuutta tutkitaan yksilön ja ympäristön välisen suhteen kautta, jossa vammaisten ihmisten eriarvoistuminen on seurausta yhteiskunnan rakenteista (Konttinen 2007: 67). Vammaisuuden kuvaamisessa on otettava huomioon ympäristön asettamat esteet, vaatimukset ja mahdollisuudet, jolloin vammaisuuden vaikutukset ovat muuttuva tila ja kuhunkin tilanteeseen sidottu asia (Ahponen 2008: 27). Vammaisuutta määrittää enemmän henkilön toimintakyky ja osallistumismahdollisuudet yhteiskunnassa kuin lääketieteellinen diagnoosi (Konttinen 2007: 67). 1980-luvulta lähtien kuntoutuksen tavoitteena on ollut sosiaalinen integraatio, jonka kautta vammaisilla ihmisillä on samat mahdollisuudet osallistua yhteisön ja yhteiskunnan toimintoihin, palveluihin sekä oikeuksiin ja resursseihin kuin muilla yhteiskunnan jäsenillä (Järvikoski 2013: 12).

Viime aikoina ihmisoikeudellinen näkökulma on voimistunut ja sen myötä myös vammaisuutta on alettu tarkastelemaan oikeudellisesta näkökulmasta (Konttinen 2007: 67), jossa ajattelu pohjautuu ihmisoikeusajatteluun (Nurmi-Koikkalainen 2017: 11). Oikeudellisessa mallissa keskitytään puhumaan vammaisten ihmisten oikeuksista sen sijaan, että heidät nähtäisiin ongelmina. Malli keskittyy ihmisen arvokkuuteen ja ainoastaan tarvittaessa lääketieteelliseen diagnoosiin. Vammaisten ihmisten oikeudet ovat samat kuin muullakin väestöllä ja valtion sekä yhteiskunnan tulisi vastata riittävästi niihin erilaisiin tarpeisiin, joita vammaisuus aiheuttaa. (Konttinen 2007: 67.)

2.2 Lait ja säädökset yhdenvertaisten ihmisoikeuksien pohjana

Suomen perustuslain perusoikeussäännöksiin on kirjattu meille kaikille kuluvat perusoikeudet kuten yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämän suoja, liikkumisvapaus, oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja työhön sekä omaan kieleen. Perustuslain mukaan vammaisuuden ja terveydentilan perusteella syrjintä on kielletty ja perustuslaki velvoittaa julkista valtaa turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. (Perusoikeudet 2017.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (jatkossa YK:n vammaissopimus) täsmentää ja vahvistaa vammaisten ihmisten olemassa olevia oikeuksia. Suomi allekirjoitti YK:n vammaissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan 30.3.2007 ja laki astui voimaan ratifiointin jälkeen 10.6.2016. (Konttinen 2017: 112, 98-99.) Vammaissopimus on historiallinen kansainvälinen sopimus, koska siinä ensimmäistä kertaa määritellään ihmisoikeuksien kohteeksi vammaisen henkilö, jolla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, jonka vuorovaikutus erilasten esteiden ilmetessä voi rajoittaa tai estää hänen täysimääräisen osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisena kansalaisena (Gustafsson 2016: 6). YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille ihmisille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten ihmisten synnynnäisen ihmisarvon kunnioittamista. (Konttinen 2017: 98-99; Gustafsson 2016: 5). Sopimuksessa korostuu erityisesti vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus (Gustafsson 2016: 6). YK:n vammaissopimuksen lähtökohtana on, että vammaiset ihmiset ovat omien oikeuksiensa haltijoita, eivätkä erilaisten hoiva- ja hoitotoimenpiteiden kohteena olevia potilaita. Kaikessa toiminnassa tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen sekä edistäminen. (Konttinen 2017: 100.)

YK:n vammaissopimus sekä vuoden 2015 alusta voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki velvoittavat yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden edistämiseksi kohtuullisten mukautusten tekemistä. Kohtuullinen mukauttaminen on yhdenvertaisuuslaissa ja YK:n vammaissopimuksessa uudenlainen ja perinteisiä syrjintäkieltoja pidemmälle menevä positiivinen velvoite. YK:n vammaissopimuksen määritelmän mukaan kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa tarpeellisia ja asianmukaisia järjestelyjä sekä muutoksia, joilla varmistetaan tarvittaessa yksittäistapauksessa vammaisten henkilöiden mahdollisuus kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yhdenvertaiseen toteutumiseen muiden kanssa. Yhdenvertaisuuslain mukaan mukautukset ovat tapauskohtaisia ja niiden tulee vastata vammaisen ihmisen konkreettisiin tarpeisiin. Mukautukset ovat tarpeen esimerkiksi silloin kun vammaisen ihmisen ei ole mahdollista saada jotain palvelua samalla tavalla kuin muilla henkilöillä. Sääntely ei edellytä, että palvelun tulisi kohtuullisten mukautusten tekemisen jälkeen olla vammaisille ihmisille täysin samanlainen kuin muille käyttäjille, mutta palveluiden tulisi mukautuksilla olla vammaisen ihmisen saatavilla. (Konttinen 2017: 100-112.)

Vammaislainsäädäntöön valmistellaan uudistusta, jossa on tarkoituksena yhdistää vammaispalvelu- ja kehitysvammalait yhdeksi vammaisten ihmisten sosiaalihuollon erityispalveluja koskevaksi laiksi. Uuden lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2021. Uuden lain on tarkoitus turvata sopivat palvelut yhdenvertaisesti kaikille vammaisille ihmisille. Laissa painotetaan vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden, osallistumisen ja osallisuuden edistämistä ja toteutumista sekä palveluiden saamista tarpeen mukaan. Vammaispalvelulain uudistuksen mukanaan tuomilla toimintatapojen muutoksilla tavoitellaan myös säästöjä. Alkuperäinen säästötavoite oli 61 miljoonaa euroa, joka on pienentynyt noin 15 miljoonaan euroon. (Vammaislainsäädännön uudistus 2018.)

2.3 Vammaisten ihmisten asema työelämässä

Tutkimuksessa, jossa selvitettiin kehitysvammaisten työllisyystilannetta vuosina 2013–2014, todetaan Suomessa olevan arviolta 40 000 kehitysvammaista ihmistä, joka on 0,8 % koko väestöstä. Arviolta heistä työkäisiä on noin 25 000, joista erilaisissa vammaisille ihmisille suunnatuissa työllisyyspalveluissa on noin 15 000 henkilöä. Arviolta 400–500 kehitysvammaista ihmistä on palkkatyössä. (Vesala, Klem & Ahlström 2015: 5, 7.)

YK:n vammaissopimuksessa korostetaan vammaisilla ihmisillä olevan oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti ja mahdollisuus tehdä työtä vapaasti valitsemallaan tai työmarkkinoilla hyväksytyllä työllä. Työympäristöjen tulee olla avoimia ja vammaisten ihmisten saavutettavissa. Sopimukseen sitoutuneiden valtioiden tulee edistää vammaisten ihmisten työllistymismahdollisuuksia ja tukea urallaan esimerkiksi tasa-arvoisilla toimintaohjelmilla sekä kohtuullisilla mukautuksilla työpaikalla. (Vesala ym. 2015: 8.)

Työkykyä tulee arvioida työtehtävien asettamien vaatimusten kautta. Henkilö on työkykyinen silloin kun hänen yksilölliset ominaisuutensa ja edellytyksensä vastaavat työn asettamia vaatimuksia. Vammainen henkilö voi esimerkiksi olla työkykyinen, osatyökykyinen tai työkyvytön. Osatyökykyinen-käsitettä ei ole tarkkaan määritelty eikä sitä käytetä lainsäädännössä, mutta se on viime aikoina korvannut käsitteen vajaakuntainen julkisessa keskustelussa. Käsite vajaakuntainen otettiin käyttöön vuonna 1988. Käsitteen taustalla oli suomen 1985 ratifioima Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimus nro 159, joka koskee vajaakuntoisten henkilöiden työllistämistä ja ammatillista koulutusta. Vajaakuntoisella tarkoitettiin henkilöä, jonka mahdollisuudet

saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti heikentyneet asianmukaisesti todetun sairauden, vamman tai vajavuuden takia. Osatyökykyisyys sisältää ajatuksen henkilön alentuneesta kyvystä työskennellä joissakin työtehtävissä tai ammateissa. Näin ollen osatyökykyisyys voi ilmetä työssä yleisesti tai vain joissakin työtehtävissä tai töissä. Osatyökykyisen henkilön työkykyä voidaan täten edistää uravalintaratkaisilla tai mukauttamalla työtehtäviä tai olosuhteita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013: 11.)

Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013 – 2014 –tutkimuksen mukaan avotyötoiminnassa ja palkkatyössä olevat kehitysvammaiset ihmiset työskentelevät pääosin samankaltaisilla työpaikoilla: kaupan alalla, ravintoloissa sekä kahviloissa. Työtehtävät ovat yleensä avustavia tehtäviä, kuten kahvila-, ravintola- ja keittiötöitä sekä siivoustöitä. Tyypillisesti kehitysvammaiset ihmiset tekevät pääasiallisesti keittiö- tai siivoustöitä tai erilaisia alihankintatöitä kuten kokoonpano-, lajittelu-, ja pakkaustyötä, koulutuksesta riippumatta. (Vesala ym. 2015: 33–36.)

Valtaosa kehitysvammaisista ihmisistä saavat työkyvyttömyyseläkettä (Vesala, Klem, Ala-Kauhaluoma & Harkko 2016: 9), jolloin he voivat ansaita enintään 834,52 € bruttona kuukaudessa (vuoden 2020 tuloaraja) menettämättä eläkettään (Kela 2020). Ansaintaraja luo kannustinloukun, jonka seurauksena suurin osa sekä avotyötoiminnassa että palkkatyössä olevista henkilöistä työskentelee osa-aikaisesti. Osa-aikaisuus ei useinkaan liity henkilöiden jaksamiseen vaan pyrkimykseen pitää palkkatulot alle ansaintarajan. Tämä tarkoittaa myös sitä, että mikäli henkilön palkka nousee esimerkiksi palkankorotuksen myötä, hänen työaikaansa on tarve vähentää vastaavassa suhteessa, jotta eläkkeen ansaintaraja ei ylity. (Vesala ym. 2016: 9.)

2.4 Työllistymistä tukeva toiminta ja työtoiminta

Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan tulee järjestää vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa ja vammaisten henkilöiden työtoimintaa. Työllistymistä tukevaa toimintaa järjestetään henkilöille, jotka vammaisuuden, sairauden tai muun vastaavan syyn takia tarvitsevat erityisiä tukitoimia työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille, ja joille työhallinnon työvoimapalvelut tai työvoimapolitiittiset toimenpiteet eivät ole riittäviä. Tavoitteena on näin parantaa vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistymisedellytyksiä ja nostaa heidän työhön osallistumisensa lähemmäksi muun

väestön työllisyysastetta. Sosiaalihuollon vammaisille henkilöille tarkoitettujen työllistymistä tukevien palveluiden ongelmana on perinteisesti ollut se, että asiakkaat eivät ole ohjautuneet tai päässeet työllistymään avoimille markkinoille työsuhteiseen työhön. (Vesala ym. 2015: 10–12.)

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on pitää tukimuodot mahdollisimman monipuolisina. Kuitenkin työllistymistä tukeva toiminta toteutetaan kunnissa useimmiten joko kokonaan tai enimmäkseen työtoimintana. Työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä, sitä edistävää toimintaa ja mielekkään tekemisen tarjoamista, jossa ei synny työsopimuslain mukaista työsuhdetta toimintaan osallistuvan henkilön ja toiminnan järjestäjän välille. (Vesala ym. 2015: 10–12.)

3 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

3.1 Yhdenvertaisuus ja syrjintä työmarkkinoilla vammaisena henkilönä

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia eikä ketään saa syrjiä riippumatta heidän iästään, sukupuolestaan, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, kielestään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, mielipiteestään, seksuaalisesta suuntautumisestaan, vammastaan, terveydentilastaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä (Oikeusministeriö n.d.). Syrjäytyminen yhdistetään läheisesti myös työttömyyteen ja huono-osaisuuteen, jossa yksilö jää syrjään yhteiskunnassa vallitsevista hyvinvointinormeista ja kulutustavoista eikä saa tai voi täysivaltaisesti osallistua yhteiskunnalliseen elämään (Linnakangas ym 2006: 30). Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa kaikilla on samat mahdollisuudet kouluttautua, saada palveluita ja edetä työuralla (Oikeusministeriö n.d.).

Vammaisuuteen kohdistunut tietämättömyys, asenteet, pelko ja taikauskoisuus ovat koko vammaisuuden historian ajan syrjineet ja eristäneet vammaisia ihmisiä ja haitanneet heidän mahdollisuuksiaan kehittyä täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä. Vammaisten ihmisten historiaan kuuluvaa hyljeksintää ja sortoa on perusteltu myös lakien nojalla. (Vehmas 2005: 68-70, 75-78; Konttinen 2007: 68.) Esimerkiksi Suomessa oli vielä vuoteen 1970 asti laillista pakkosterilisoida vammaisia ihmisiä rotuhygieenisin syin. Ennen vuotta 1987 kaikilla vammaisilla ihmisillä ei ollut oikeutta solmia avioliittoa ja perustaa perhettä. (Vehmas 2005: 68-70.)

Kuten aikaisemmin tässä opinnäytetyössä on kerrottu ovat lait ja sopimukset tänä päivänä tukemassa vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä sekä syrjinnän kieltoon. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat kaikki osaltaan syrjinnän kieltä elämän eri osa-alueilla. (Oikeusministeriö n.d.) Suomen lait turvaavat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, mutta käytännössä asenteissa vammaisryhmiä kohtaan on edelleen monenlaisia ongelmia (Haarni 2006: 31). Rinteen hallitusohjelman (2019) tavoitteisiin on kirjattu hyvinvoinnin edistämisen ja eriarvoisuuden vähentäminen Suomessa.

Hallitusohjelmassa todetaan, että vaikka vammaisten henkilöiden asema on viime vuosina parantunut, ei yhdenvertaisuus silti usein toteudu. Yhdenvertaisuutta edistävinä toimina mainitaan vammaisten ihmisten yksilöllisten tarpeiden parempi huomioon ottaminen, joka toteutetaan muun muassa osana vammaispalvelulain uudistusta. (Valtioneuvosto 2019.)

Vuonna 2016 yhdenvertaisuusvaltuutettu ja oikeusministeriön syrjinnän seurantajärjestelmä on kyselytutkimuksen avulla selvittänyt millaisissa arkisissa tilanteissa ja missä määrin vammaiset ihmiset kokevat epäoikeudenmukaisuutta ja syrjintää Suomessa. Tutkimuksessa kartoitettiin myös vammaisten ihmisten näkemyksiä syrjinnästä työelämässä. Tutkimuksen vastaajista valta osa (89,7%) oli sitä mieltä, että vammaisuus asettaa heidät työnhakijana heikompaan asemaan yhtäläisistä taidoista ja pätevyydestä huolimatta. Vastaajista yli puolet (57,1%) kertoivat asenneilmapiirin työpaikolla olevan huono tai erittäin huono vammaista ihmistä kohtaan. Vammaiset ihmiset kohtaavat työelämässä merkittävässä määrin syrjintää niin työhönotossa kuin työpaikallakin. Kuitenkin vain erittäin harvat heistä tekevät ilmoituksen kokemastaan syrjinnästä. Syrjinnän ilmoittamatta jättämiselle yleisin syy on, ettei vastaaja usko asialle tapahtuvan mitään. (Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä 2016: 64, 70, 81.)

Verkkokyselyn tulokset osoittavat, että Suomessa on vielä paljon tehtävää vammaisten ihmisten työmarkkina-aseman parantamisessa. Vastaajista ylivoimaisesti suurin osuus kertoo olevansa eläkkeellä. Tämä on huolestuttavaa, kun otetaan huomioon vastaajien hyvä koulutustaso. Eläkkeellä olevien osuus kasvaa luonnollisesti iän myötä, mutta kyselyssä eläkkeellä olevien osuudet ovat suuret kaikissa ikäryhmissä. Kyselyn tulokset kertovat, että vastaajien osallistuminen työelämään on huomattavasti valtaväestöä alhaisempaa, vaikka koulutustasossa ei ole merkittäviä eroja. (Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä 2016: 65)

Kyselytutkimuksessa esiin tulleet vammaisten ihmisten omat näkemykset vallitsevista asenteista heitä kohtaan kertovat negatiivisesta asenneilmapiiristä. Yhdenvertainen osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa ei kehity eikä toteudu vammaisten ihmisten osalta ilman merkittävää asenteiden muutosta. (Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä 2016: 101) Yhdenvertaisuus ei toteudu lainsäädännön avulla tai edes lainsäädännön uudistuksilla, jos säädettyjä lakeja ei koeta yhteiskunnassa oikeudenmukaisiksi tai hyväksyttäviksi. Siksi onkin erityisen tärkeää, että muun

kehityksen ohella yritetään myös muuttaa asenteita vammaisuutta kohtaan entistä myönteisemmäksi. (Konttinen 2007: 70.)

3.2 Voimaantuminen

Voimaantumisen (engl. *empowerment*) käsite on peräisin 1960-luvulta ja se on syntynyt eri vähemmistöjen epätasa-arvoa ja sortoa koskevassa keskustelussa. Voimaantumisella on tarkoitettu prosessia tai prosessin lopputilaa, jossa yksilön tai ryhmän avuttomuus tai vallanpuute vähenee. Voimaantumisella on sekä yhteiskunnallinen että yksilöllinen taso. Voimaantumisen yksilöllisessä prosessissa yksilön tieto ja tietoisuus lisääntyy, itsearvostus vahvistuu ja hallinnan tunne lisääntyy. (Järvikoski 2013: 39-40; Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999: 109.) Voimaantumisen prosessi on yhteydessä ihmisen omien päämäärien asettamiseen, näkemykseen itsestään ja omasta tehokkuudesta sekä luottamuksesta omiin mahdollisuuksiinsa omassa elämänprosessissaan (Siitonen 1999: 117-118). Yksilön oma kokemus mahdollisuuksistaan vaikuttaa olosuhteisiinsa, saavuttaa päämääriään ja saada enemmän valtaa elämässään ovat voimaantumisen keskeisiä osatekijöitä (Järvikoski 2013: 40; Järvikoski ym. 1999: 110-111). Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jossa voimaa ei voi antaa toiselle, mutta voimaantumista voidaan kuitenkin yrittää tukea sitä edistävillä ja mahdollistavilla teolla ja ympäristöllä (Siitonen 1999: 117-118). Voimaantuminen merkitsee yksilön ja ympäristön välisten olosuhteiden muuttumista niin, että muutokset innostavat ja luovat mahdollisuuksia omassa toiminnassa tapahtuville muutoksille. Yhteiskunnallisella tasolla voimaantuminen tarkoittaa prosessia, jonka myötä kansalaisen mahdollisuudet osallistua toimintaan lisääntyvät. Tämä merkitsee yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia, kuten sopimuksia tai lainsäädännön muutoksia. (Järvikoski 2013: 40; Järvikoski ym. 1999: 110-111.)

Vammaiset henkilöt tekevät kuitenkin keskimääräistä useammin avustavia, vähän ammattitaitoa vaativia töitä, mikä osaltaan johtaa siihen, että voimaantumisen kokemukset voivat jäädä vähäisiksi. Työtä on pidetty ihmisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen integraation kannalta olennaisena tekijänä. Työ voi parhaimmillaan toimia itsensä toteuttamisen ja luovuuden areenana. Lisäksi se tuo rakennetta arkeen, luo perustan itsetunnolle ja itsearvostukselle sekä antaa mahdollisuuksia uuden oppimiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Suhtautuminen vammaisen henkilön työstä ja

työmahdollisuuksista on ollut kaksijakoista. Työllistymisen tavoitetta on kritisoitu, koska sitä on pidetty osoituksena yhteiskunnan taloudellisten arvojen ylivoimasta. Toisaalta työ on ymmärretty myös jokaisen ihmisen perusoikeudeksi. Työn antama sosiaalinen status on suomalaisessa yhteiskunnassa korkeampi kuin työkyvyttömyyden tai työttömyyden. Työllistyminen vahvistaa useimmiten henkilökohtaisen hallinnan tunnetta, mutta toisaalta työntekoon liittyy hierarkkisia valtasuhteita. Työ voi tarjota mahdollisuuksia oppimiseen ja kehittymiseen, palkitsevaan yhteistyöhön ja työn tulosten yhteiseen näkemiseen, mutta kaikissa töissä tällaisia mahdollisuuksia ei ole. (Järvikoski ym. 1999: 118-119.)

3.3 Työn merkitys ihmisen hyvinvoinnille

Voimaantumisen teoriassa nousee esille yksilön omien tavoitteiden asettaminen ja niitä kohti ponnistelu (ks. esim. Siitonen 1999: 117). On todennäköistä, että ihminen pyrkii kohti sellaisia tavoitteita, joiden kokee lisäävän omaa hyvinvointia. Hyvinvointitutkimus on pohtinut sitä, mikä motivoi ihmistä sekä mitä millaiset seikat ovat kaikille yhteiskunnille yhteisiä hyveitä. Hyveistä on ajan saatossa laadittu erilaisia listoja, joihin pyritään tiivistämään tärkeimmät hyvän elämän edellytykset. (Saari 2011: 51.) Tästä ajatuksesta ponnistaa muun muassa Nussbaumin (2011) toimintavalmiuksien teorian kymmenenkohtainen luettelo, joka sisältää tarkan kuvan modernin hyvinvointivaltion ideaalista. Teorian mukaan yksilön hyvinvointiin vaikuttaa hänen olemisensa laatu ja yhteiskunta, joka tarjoaa ihmisille erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa itseään. (Nussbaum 2011: 33–34; ks. esim. Saari 2011: 54–54.) Kymmenen kohdan luettelon viimeisessä kohdassa Nussbaum (2011) käsittelee hallinta, työ- ja omistusoikeutta, jossa todetaan kaikilla yksilöillä olevan oikeus osallistua työelämään tasa-arvoisesti ja omista inhimillisistä lähtökohdista käsin. Työyhteisössä tulisi myös olla mahdollista solmia merkityksellisiä ja vastavuoroisia sosiaalisia suhteita toisten työntekijöiden kanssa. (Nussbaum 2011: 33–34.)

Yhtäläisyyksiä Nussbaumin teorian kanssa löytyy Allardt'n (1998) teoriasta joka on kehitetty pohjoismaisen hyvinvoinnin tutkimuksen yhteydessä. Se jakaa hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen; elintaso (*having*), yhteisyyssuhteet (*loving*) ja ihmisenä olemisen (*being*). Elintaso (*having*) koostuu tulotasosta, asumisesta, terveydestä ja työllistymisestä. Yhteisyyssuhteet (*loving*) pitää sisällään ystävien määrän, kontaktit paikallisissa yhteisöissä sekä eri järjestöissä. Ihmisenä oleminen (*being*) käsittää

kokemukset vieraantumisesta ja itsensä toteuttamisesta, jotka välittyvät esimerkiksi poliittisen aktiivisuuden, korvaamattomuuden työssä ja aktiivisten harrastusten kautta. Allardt (1998) korostaa, että identiteetin muodostus ja sen ylläpitäminen on ihmiselle erittäin keskeinen tarve. Siihen sisältyy niin käsitys omista kyvyistä kuin myös tietoisuus omasta taustasta ja omista ryhmäjäsenyyksistä. Myös Allardtin (1998) mukaan työyhteisöjen ja yhdistysten merkitys yhteiskunnassa on suuri, sillä monen ihmisen keskeiset kontaktit liittyvät juuri työyhteisöön. (Allardt 1998: 38, 40, 43, 45).

3.4 Osallisuus ja työelämäosallisuus

Osallisuus on laaja-alainen käsite, johon on yhdistetty erilaisia, toisistaan poikkeaviakin merkityksiä. Yksimielisesti hyväksytty ja täsmällinen määritelmä osallisuudelta puuttuu yhä (Raivio & Karjalainen 2013: 12; Nivala & Rynänen 2013: 9). Osallisuuden käsite voi koostua esimerkiksi erilaisista sosiaali-, terveys- ja käyttäytymisteorioista, koska useampia teorioita tarvitaan selittämään ihmisen toimintaa ja sitä miten hyvää elämää edistetään. Usein osallisuus toimii tienviittana, silloin kun pohditaan mihin suuntaan toimintaa, palveluita ja politiikkaa kannattaa kehittää, jotta erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisten osallisuus voisi vahvistua. (Isola, Kaartinen, Leenmann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017: 9.) Käsitteen monitulkintaisuudesta johtuen osallisuuden käytön yhteydessä on tärkeää pysähtyä aluksi tarkastelemaan sitä, suhteessa mihin osallisuudesta puhutaan, eli missä tai mistä ollaan osallisia tai mistä haluttaisiin olla osallisia (Nivala & Rynänen 2013: 25). Tässä opinnäytetyössä osallisuutta tarkastellaan aluksi yksilön ja yhteisön välisenä suhteena, sen jälkeen työelämäosallisuuden merkityksestä syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä lopulta kehitysvammaisen ihmisen osallisuudesta työelämään.

Osallisuus kuuluu olennaisesti sosiaalipedagogiseen käsitteistöön etenkin silloin kun kuvataan ihmisen ja yhteisöjen sekä ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Ihmisen hyvinvoinnin perusrakennusaineita on johonkin kuulumisen tunne ja kokemus omasta merkityksestä osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. Sosiaalipedagogisen osallisuuskäsityksen pohjana on käsitys osallisuudesta suhteena. Näin ollen osallisuus ei ole yksilön ominaisuus eikä yksilön toimintaa vaan osallisuus toteutuu ihmisen ja yhteisön suhteessa. (Nivala & Rynänen 2013: 9–10, 26.) Nivala ja Rynänen (2013) jäsentävät sosiaalipedagogista osallisuuskäsitystä kolmen ulottuvuuden suhteen avulla: Ihmisen osallisuus yhteisössä edellyttää sen, että hän on osa yhteisöä (kuuluu johonkin),

toimii osana yhteisöä (osallistuu) ja kokee olevansa osa yhteisöä (tuntee kuuluvansa). Osallisuuden toteutumiseen tarvitaan siis kaikkia kolmea: yhteisön jäsenenä olemista ja toimimista sekä olemisen ja toimimisen tuomaa kokemusta yhteisöön kuulumisesta. Yhteisöt voivat olla pieniä, konkreettisia ja paikallisia lähiyhteisöjä kuin myös laajoja abstrakteja yhteisöjä, kuten yhteiskunta tai ihmiskunta. Osallisuuden toteutuminen edellyttää, että yhteisö hyväksyy yksilön jäsenekseen ja että yksilö haluaa olla yhteisön jäsen. Osallisuus edellyttää yhteisöltä aitoja toimintamahdollisuuksia ja yksilöltä niiden hyödyntämistä jollakin tavalla, tämä taas edellyttää yksilöltä riittäviä osallistumisvalmiuksia. Yhteisöiltä osallisuuden toteutuminen edellyttää mahdollisuutta toimia ja tulla nähdyksi, kuulluksi ja tunnustetuksi omana itsenään, ainutlaatuisena ihmisenä ja arvokkaana osana yhteisöä. Yhteisön jäseniltä osallisuuden toteutuminen edellyttää yhdessä toimimista niin, että jokaisella on mahdollisuus toimia yhteisössä sekä myös todellisia mahdollisuuksia ja valtaa vaikuttaa yhteisönsä asioihin. (Nivala & Ryyänänen 2013: 27-26.)

Raivio ja Karjalainen (2013) ovat tarkastelleet osallisuuden rakentumista osaksi 2010-luvun hallinnollisia tavoite- ja toimintaohjelmia. Osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen sekä Euroopan Unionin tavoitteita, jossa se on nostettu yhdeksi keskeiseksi keinoksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä köyhyyden torjumiseksi. Keskeisimmiksi keinoiksi köyhyyden, syrjäytymisen ja eriarvoisuuden torjumisen keinoiksi on hallinnollisissa selvityksissä, raporteissa ja toimintaohjelmissa määritelty työnteko ja työmarkkinoille kiinnittyminen. Samalla tunnustetaan, että tietyillä ryhmillä on suuria haasteita työelämäosallisuuden tavoitteen täyttymisessä. (Raivio & Karjalainen 2013: 12.)

Yhteiskunnan rakenteelliset esteet sekä vallitsevat asenteet rajoittavat vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, itsenäistä suoriutumista ja yhteiskunnallista osallisuutta kaikkina ikäkausina (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010: 3). Suomessa monet vammaiset ja osatyökykyiset ihmiset päätyvät eläkkeelle sen sijaan, että he tekisivät töitä työkykynsä mukaan. Eläkkeelle ohjaaminen on ongelmallista, koska osattomuus työelämästä johtaa herkästi syrjäytymiseen myös muusta yhteiskunnan toiminnasta. Yleensä nuorena eläkkeelle päätyminen tarkoittaa myös koko elämän pituista köyhyyttä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 201: 8-9.) Vammaisten henkilöiden työelämänosallisuutta on pyritty kehittämään erilaisten hankkeiden ja ohjelmien avulla. Hallitus perusti Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO (2010-2015) turvatakseen vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttamalla

epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Ohjelmassa todetaan palkallisen työnteon olevan osallisuuden ja taloudellisen itsenäisyyden kivijalka. Palkkatyön puuttumisen vuoksi vammaisen henkilön ei ole mahdollista vaikuttaa työnteon avulla omaan elintasoonsa. Työvoimapoliittiset toimet eivät ole tarpeeksi tehokkaasti saattaneet ihmisiä kuntouttavasta työtoiminnasta avoimille työmarkkinoille vaan kuntouttava työ ja työtoiminta on jäänyt pysyväluonteiseksi työmuodoksi henkilön työkyvyn vahvistumisesta ja osaamisen karttumisesta huolimatta. Työllistymisen esteitä voitaisiin lieventää ja poistaa uusia keinoja etsivällä, monialaisella, kohdistetulla ja tarvittaessa portaittain etenevällä työvoimapoliitiikalla. Erilaisia ratkaisumahdollisuuksia tulisi myös kehittää Suomessa. Esimerkiksi vammaisten ihmisten osa-aikatyön tarpeita ei vielä tunneta tarpeeksi. Hyvin toimivilla työmarkkinoilla osittainen tai ajoittainen työkyky ei voi olla työnteon este. Työmarkkinat, jotka sulkevat ulkopuolelleen merkittävän osan inhimillisistä voimavaroista, ei voida pitää tehokkaina tai oikeudenmukaisina. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010: 3, 89, 90.)

4 Opinnäytetyön työelämäkumppani Lyhty ry ja Luovilla

4.1 Lyhty ry

Opinnäytetyö on tehty Helsingin lyhytaikaiskoti ja työpaja Lyhty ry:n osallistavan työ- ja päivätoiminnan yksikölle Luovillalle. Lyhty ry on yleishyödyllinen voittoa tavoittelematon yhdistys, joka on perustettu vuonna 1993. Lyhty ry:n eettisenä päämääränä on toimia kehitysvammaisen sekä hänen omaistensa ja koko yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseksi. Lyhty ry tarjoaa aikuisille kehitysvammaisille; asuntoja ja asumispalveluita, oppimispalveluita sekä työ- ja päivätoimintaa tekstiili-, ulkotyö-, kulttuuri-, kahvila-, media-, musiikki- ja yleistyöpajassa. Yhdistys tuottaa myös tapahtumia sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaa. Lyhty ry:ssä työskentelee monien alojen osaajia mm. sairaan- tai terveydenhoitajia, fysioterapeutteja, yhteisöpedagogeja, sosionomeja, media-alan ammattilaisia, kulttuurituottajia ja tekstiilityön ammattilaisia. (Lyhty n.d.)

4.2 Luovilla

Luovilla on Lyhty ry:n taide- ja tekstiilityöpaja, joka on perustettu vuonna 1994. Opinnäytetyön tekemisen hetkellä Luovillassa oli työpajalaisina 14 lievästi kehitysvammaista aikuista. Opinnäytetyön tekemisen aikana Luovillan henkilökunta koostui kolmesta vakituisesta ohjaajasta, joista yksi oli myös Luovillan tiimivastaava. (Toimintasuunnitelma 2019.)

Luovillan toimintaa ohjaa työpajalaisten yksilöllisistä voimavaroista lähtevä ja luovuutta tukeva työskentelytapa sekä työpajalaisen oma tarve ilmaista itseään kuvallisen ilmaisun tai käsityön keinoin. Yksilöllisyys, jatkuvuus, vastuullisuus ja joustavuus ovat Lyhty ry:n

perusarvoja ja nämä eettiset päämäärät näkyvät myös Luovillan toiminnassa. (Toimintasuunnitelma, 2019.)

Luovilla mahdollistaa ympäristön, jossa työpajalainen voi kehittää ammattitaitoaan käsityöntekijänä tai taiteilijana omien vahvuuksien pohjalta. Luovillassa työpajalaiset suunnittelevat ja valmistavat taide- ja käsityötuotteita sekä -teoksia myyntiin ja näyttelyihin. Työpajassa myös kehitetään omia tuotesarjoja ja opetellaan tilaustöiden suunnittelua sekä valmistusta. Työpajalainen työskentelee näissä tehtävissä ohjaajan tukemana. Työpajalaisella on Luovillassa mahdollisuus harjoitella ammatillisia taitoja, kuten käsityöntekijänä tai taiteilijana toimiminen, tekstiilisuunnittelijan, myyjän sekä visualistin taitoja. Lisäksi työpaja mahdollistaa elämäntaitojen harjoittamisen. Työpajalaisten on mahdollista harjoitella asiakaspalvelu- ja myyntitehtäviä Sekotavarakauppa Pertin Valinnassa sekä Lyhty ry:n ulkopuolella järjestettävissä myyntitapahtumissa ja messuilla, joissa Luovillan tuotoksia myydään. (Toimintasuunnitelma, 2019.)

Luovilla pyrkii ylläpitämään työpajalaisen vaikutusmahdollisuuksia ja halua oman näkemyksen esille tuomisessa. Tuotteen tai teoksen valmistumisprosessi ja sen markkinointi tukevat työpajalaisen omanarvontuntoa, ammatti-identiteettiä ja minäkuvan vahvistumista. Uusien suunnittelu- ja työtapojen sekä tekniikoiden kokeileminen tuo vaihtelua työskentelyyn ja edistää työpajalaisten osaamista käsityö- ja taidetekniikoissa. Tämän kautta työpajalaisen on mahdollista löytää uusia vahvuusalueita. (Toimintasuunnitelma, 2019.)

Yksi Luovillan päämääristä on tehdä näkyväksi erityisryhmän taide- ja käsityöosaamista keskittymällä työpajalaisen persoonaan, nähdessä sen vahvuudet tai heikkoudet rikkautena. Valmis tuotos ja sen tekemisprosessi ovat yhtä arvokkaita. Tuotteen alusta loppuun itsevalmistaminen ei aina ole oleellista. Tuote, jonka idea on lähtenyt työpajalaisen yksilöllisestä osaamisesta saattaa syntyä Lyhdy ry:n ulkopuolista osaamista hyödyntäen. (Luovilla toimintasuunnitelma, 2019.)

5 Opinnäytetyöprosessi

5.1 Opinnäytetyön lähtökohta ja tavoitteet

Itselleni Luovillan toiminta tuli tutuksi opiskeluihin liittyvässä työharjoittelussa. Olin vaikuttunut siitä työn jäljestä, jota Luovillan työpajalaiset tekevät. Minulla on aikaisempaa työkokemusta visuaaliselta alalta ja olen työskennellyt pitkään esimerkiksi keraamisten koristeiden kehityksen parissa. Tätä taustaani vasten näin, että Luovillan työpajalaisten töissä olisi potentiaalia monenlaisiin kuvitustöihin. Keskustelin aiheesta Luovillan tiimivastaavan ja ohjaajan kanssa ja heistä oli mielenkiintoista kuulla millaisia ajatuksia minulla oli Luovillan yhteistyötahojen suhteen. Tein harjoitteluni aikana selvitystä ja listasin mahdollisia yrityksiä, joiden kanssa ajattelisin Luovillan voivan tehdä yhteistyötä. Tämän myötä havaittiin ettei Luovillalla ole sellaista ajantasaista materiaalia, joka esittelisi työpajalaisten osaamista valmiiden tuotosten muodossa mahdolliselle uudelle yhteistyötaholle, jolle Luovillan toiminta ei entuudestaan ole tuttua. Tämän ilmenneen tarpeen myötä sovimme Luovillan tiimivastaavan kanssa, että koostan monimuotoisena opinnäytetyönä Luovillan työpajalaisten kuvataideosaamista esittelevä portfolion. Sovimme myös, että luovutan portfolion ja sen käyttöoikeudet Luovillan ja Lyhty ry:n käyttöön opinnäytetyön valmistuttua.

Portfolio on tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti järjestetty kokoelma materiaalia ja informaatiota, joka voi sisältää esimerkiksi erilaisia dokumentteja, kuten kuvia, tekstiä ja videoita. Portfolion käyttö on lähtöisin taiteen, arkkitehtuurin ja liike-elämän piiristä, jolloin esimerkiksi taiteilijat, suunnittelijat ja arkkitehdit ovat pyrkineet osoittamaan omia taitojaan kokoamalla työnsä parhaat tuotokset kansioon, portfolioon. Portfoliolla on pyritty antamaan kuvaa tekemistään töistä ja saavutuksistaan, sekä todistamaan omaa osaamistaan ja pätevyyttään. (Niikko 2000: 13, 17.) Luovillan henkilökunta toivoi portfoliota, joka olisi sähköisessä muodossa, mutta jonka voisi myös tulostaa fyysiseksi

teokseksi, lähettää sähköpostin liitetiedostona ja lisätä verkkosivustolle. Portfolion aiheeksi rajattiin Luovillan työpajalaisten kuvataideosaaminen. Mikäli portfoliossa olisi esitelty Luovillan taide- ja tekstiilityöpajan koko osaamista kuvataiteesta tekstiilitöihin, olisi portfolioista tullut aihepiiriltään ja sisällöltään hyvin laaja. Käsityötuotteisiin ja -osaamiseen keskittyvä portfolio voidaan koota myöhemmin samalla pohjalla kuin kuvataideportfolio on tehty, sillä Luovilla ja Lyhty ry saavat portfolion pohjan käyttöönsä opinnäytetyöprosessin tuloksena. Kaksi erillistä portfolioa kuvataiteesta ja tekstiilitöistä auttaa myös kohdentamaan uusien yhteistyökumppaneiden lähestymistä heitä parhaiten koskevalla materiaalilla.

5.2 Tuotoksen toteutus

Portfolio on suunniteltu tiiviissä yhteistyössä Luovillan henkilökunnan kanssa, mutta suuren osan portfolion tekemiseen liittyvistä vaiheista tein itsenäisesti. Ensimmäiseksi tein esimerkin siitä, millainen portfolion visuaalinen ilme voisi olla. Suunnittelin portfolion niin, että kuvataideteokset saavat mahdollisimman paljon huomiota ja pinta-alaa portfoliossa. Teoksen tekijän ja teoksen nimi merkittiin niiden yhteyteen. Suunnittelin myös alustavasti minkä tyylistä tekstiä portfoliossa olisi hyvä olla: informaatiota Luovillan ja Lyhty ry:n toiminnasta, kuvailua Luovillan työpajalaisten työskentelystä ja kuvaamataiteen osaamisesta sekä kuvauksia työpajalaisten omasta tyylistä tai lausuntoja työpajalaisilta oman taiteen tekemisestä. Ensimmäinen versio sai hyväksynnän Luovillan ohjaajilta ja tiimivastaavalta ja etenin sen mallin mukaisesti. Luovillan henkilökunnan kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta etsin portfolioon sopivia kuvataideteoksia niin Luovillan sähköisestä arkistosta kuin fyysisistä teoksista. Suurimmat maalaukset ja piirustukset valokuvasin, jotta ne saataisiin sähköiseen muotoon. Työstin kuvat tietokoneella Photoshop-ohjelmassa portfolion lopulliseen muotoon. Työskentelyn edetessä lähetin Luovillan henkilökunnalle nähtäväksi tekemiäni portfolion sivuja. Tällä halusin varmistaa, että portfolion ilme ja suunta on pysynyt halutun mukaisena. Kysyin ohjeistusta ja palautetta Luovillan työntekijöiltä tarpeen mukaan. Tämän lisäksi portfolion työstämisen aikana sovimme viisi erillistä tapaamista ohjaajien ja tiimivastaavan kanssa. Tapaamisissa käytiin läpi portfolioon tulevien sivujen valikoimaa, etsittiin sopivia kuvataideteitä portfolioon, suunniteltiin kiinnostavaa ja kattavaa kokonaisuutta teoksia, pohdittiin, hiottiin ja kirjoitettiin portfolioon tulevia tekstejä sekä viimeisteltiin portfolioon tuleva valikoima sivuja ja päätettiin sivujärjestys.

Portfoliossa pääosassa ovat kuvataideteokset. Luovillassa työpajalaiset tekevät viikoittain kuvataidetta, joten materiaalia portfolioon löytyi jo entuudestaan paljon. Ensimmäinen tehtäväni oli käydä tuota materiaalia läpi. Sovimme Luovillan tiimivastaavan ja ohjaajien kanssa muutamista teoksista, jotka sopisivat portfolioon. Etsin materiaalien joukosta nuo teokset ja lisäksi sellaisia, jotka mielestäni sopisivat myös portfolioon. Katsoin valikoimani materiaalin läpi Luovillan ohjaajan ja tiimivastaavan kanssa ja he tekivät lopulliset päätökset siitä mikä materiaali otettiin mukaan portfolioon. Opinnäytetyön tekemisen aikaan Luovillassa työskenteli ohjaajia koulutustaustoilla kuten tekstiilimuotoilija ja kuvataiteilija. Heidän tietonsa työpajalaisten osaamisesta ja myös sosiaalityön ulkopuolinen ammattitaitonsa vaikuttivat portfolioon valikoituneiden teosten arviontiin ja valintaan. Kriteerinä portfolioon valituille teoksille oli, että ne edustavat Luovillan monipuolista osaamista ja ovat sellaisia, jotka herättävät katsojan mielenkiinnon. Koska keskeisenä tavoitteena myös oli, että portfolion kautta Luovillan työpajalaiset voisivat saada työtilaisuuksia, tuli portfolioon valituista töistä näkyä se potentiaali mitä työpajalaisilla olisi erilaisiin mahdollisiin yhteistöihin. Valintaprosessin aikana keskusteltiin siitä, voisiko kyseisen teoksen nähdä esimerkiksi printtinä tekstiilissä, koristeena postikortissa tai kuvituksena aikakauslehdessä.

Kuvien lisäksi portfoliossa on Luovillaa, Lyhty ry:tä ja työpajalaisia esittelevää tekstiä. Koska portfolion tavoitteena on esitellä Luovillan osaamista mahdollisille uusille yhteistyötahoille oli tärkeää, että portfoliossa esitellään ja annetaan informaatiota Luovillan ja Lyhty ry:n toimintaa sellaiselle, jolle se ei entuudestaan ole tuttua. Teksti myös johdattelee portfolion sisältöön sekä kertoo millaista kuvataidetta taide- ja tekstiilityöpajassa syntyy:

Tämä portfolio esittelee Luovillan eri tekijöiden kuvallista ilmaisua tuoden esille sen monimuotoisuuden voimakkaan värikkästä hillitympään ja pikkutarkasta suuriin linjoihin (Liite 1. Luovillan kuvataideportfolio).

Osa teksteistä esittelee työpajalaisen osaamista ja se on liitetty hänen teoksensa yhteyteen. Ehdotin myös, että portfolioon voisi lisätä Luovillan työpajalaisilta lausuntoja, omia näkemyksiä taiteen tekemisestä sitaateissa. Tätä ajatusta ei toteutettu sen haasteellisuuden vuoksi. Osalla työpajalaisista ei ole sellaista puheilmallisista kykyä, mitä tämä olisi edellyttänyt. Kaikki portfolion tekstit kirjoitettiin yhteistyössä Luovillan ohjaajien ja tiimivastaavan kanssa.

Portfolion teossa tuli ottaa huomioon kaikki sen käyttömuodot. Perehdyin muuan muassa verkkosivuston kriteereihin, jotta portfolion materiaali sopisi myös julkaistavaksi verkkosivulla. Kävin varhaisessa vaiheessa työskentelyäni tapaamassa Lyhty ry:n työntekijää, joka vastaa verkkosivuston päivityksestä ja testasimme portfolion toimivuutta sivustolla. Portfolion julkaiseminen verkkosivustolla on kannattavaa, sillä sen kautta satunnaisetkin sivustolla kävijät näkevät Luovillan työpajalaisten kuvataideosaamista.

Portfolio on työstetty muotoonsa Photoshop-ohjelmalla, jonka käytön hallitsee myös Luovillan työntekijät, näin ollen he voivat päivittää ja muokata portfolio-tiedostoa ajan saatossa. Portfolio on mahdollista tulostaa ja ottaa fyysisenä kopiona mukaan esimerkiksi asiakastapaamisiin. Portfolion voi myös lähettää sähköpostin liitetiedostona pdf-muodossa.

6 Arviointi

6.1 Tuotoksen arviointi

Portfoliolla voidaan tavoitella jotakin ulkoista päämäärää kuten työpaikkaa, apurahaa tai muuta tunnustusta. Portfolio on parhaiden ja valittujen töiden kokoelma ja toimii näin ollen ”mainoskirjeenä”. (Niikko 2000: 52.) Opinnäytetyöni tehtävänä oli laatia Luovillan taide- ja tekstiilityöpajassa työskentelevien kehitysvammaisten työpajalaisten kuvataideosaamista esittelevä portfolio. Opinnäytetyöni keskeisenä lähtökohtana oli laatia tuotos, joka esittelee Luovillan toimintaa ja sen työpajalaisten osaamista portfolion muodossa mahdollisille yhteistyökumppaneille. Portfolion on tarkoitus tarjota mielenkiintoinen näkökulma työpajalaisten yksilölliseen lahjakkuuteen ja osaamiseen kuvataiteen alalla.

Portfoliosta tuli 18 sivuinen kokonaisuus, joka esittelee Luovillan työpajalaisten kuvataideosaamista esimerkiksi maalausten, piirrosten ja painotöiden muodossa. Uskon kokonaisuuden edustavan kattavasti Luovillan työpajalaisten taitoja kuvataiteen saralla. Lisäksi portfolion tekstit esittelevät Luovillan ja Lyhty ry:n toimintaa ja työpajalaisista kertovat tekstit tuovat esiin työpajalaisten persoonia. Portfolio vastaa niihin tarpeisiin, joita sille oli asetettu: se esittelee monipuolisesti työpajalaisten osaamista, kertoo työpajalaisten lähtökohdista taiteen tekemiseen ja informoi mistä Luovillan toiminnassa on kyse. Uskon tuotoksen mahdollisuuksiin olla vaikuttava väline, jolla havainnollistaa Luovillan taide- ja tekstiilityöpajan toiminnan kuvataiteellisia aikaansaannoksia ja osaamista.

6.2 Prosessin arviointi

Koska Luovillan kuvataideportfolion kokoaminen oli opinnäytetyöni, olin vastuussa työn valmistumisesta työelämäkumppanin tarpeiden mukaisesti. Tuotoksen onnistumisen kannalta on ollut oleellista tehdä yhteistyötä Luovillan työntekijöiden kanssa koko portfolion valmistusprosessiin ajan. Heillä on paras tieto ja näkemys työpajalaisten osaamisesta ja näin ollen he myös parhaiten osasivat kertoa, millaisia töitä portfolioon oli saatavilla. Portfolio tulee tulevaisuudessa toimimaan myös Luovillan työntekijöiden työvälineenä, mikäli he tulevat käyttämään sitä ollessaan yhteydessä Luovillan mahdollisiin uusiin yhteistyötahoihin. Oli kuitenkin perusteltua toteuttaa portfolion kokoaminen omana projektinaan jonkun muun kuin Luovillan työntekijöiden toimesta, sillä työntekijöiden aika menee paljon itse ohjaamistyöhön ja hallinnollisiin tehtäviin, jolloin aikaa muihin projekteihin on vähemmän. Luovillan tiimivastaava piti vahvuutenani portfolion toteuttamiseen sitä, etten ole Luovillan työntekijä, jolloin katson toimintaa erilaisesta, vähemmän arkisesta perspektiivistä.

Ensimmäinen tapaaminen opinnäytetyöhöni liittyen oli Luovillan tiimivastaavan kanssa toukokuussa 2019. Aloitin aktiivisen portfolion parissa työskentelyn syyskuussa 2019 ja portfolio tuli valmiiksi saman vuoden marraskuussa. Portfolio luovutetaan Luovillalle koko opinnäytetyöprosessin loppuksi.

Minulle oli hyötyä siitä, että Luovillan työntekijät, työpajalaiset ja toiminta oli entuudestaan tuttua. Saatoin etsiä työpajalaisten tekemiä teoksia itsenäisesti ja osasin hakea työpajalaisten tyypillistä tyyliä edustavia teoksia. Etua oli myös siitä, että työskentely Photoshop-ohjelmaa käyttäen oli sujuvaa. Teknisesti haastavinta oli teosten kuvaaminen, josta minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta. Vaikka toteutin portfolion kokoamista suurelta osin itsenäisesti, oli tavoitteiden mukaisen lopputuloksen kannalta erittäin tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä Luovillan ohjaajien ja tiimivastaavan kanssa. Tietoa ja ohjeistusta portfolion valmistukseen oli kerättävä eri ihmisiltä ja sen saaminen edellytti itseohjautuvuutta. Tiedon keräämisen haasteena oli Luovillan henkilökunnan työskentely kahden toimipisteen välillä. Tästä syystä ei ollut esimerkiksi mahdollisuutta järjestää sellaista tapaamista, jossa kaikki Luovillan kolme vakituista työntekijää olisivat olleet samaan aikaan paikalla. Tämä vaikutti tiedon kulkuun. Kuitenkin niissä tapaamisissa, joita minulla oli ohjaajien ja tiimivastaavan kanssa käytiin portfolioon liittyviä kysymyksiä läpi hyvin perusteellisesti.

Portfolion valmistuksen prosessi keskittyi hyvin paljon itsenäiseen työskentelyyni sekä Luovillan työntekijöiden kanssa yhteistyön tekemiseen. Jos tekisin vastaavan projektin

uudestaan, mieltäisin keinoja, miten portfolion valmistamisen voisi tuoda osaksi Luovillan työpajalaisten toimintaa. Esimerkiksi työpajan ohjelmaan voisi suunnitella ohjauksia, jotka liittyisivät portfolion koostamiseen. Uskon, että tällä tavalla portfolion toteuttaminen olisi laajempi kokonaisuus ja sen toteuttaminen edellyttäisi pidemmän aikavälin työskentelyä myös ohjauksellisissa tehtävissä Luovillan työpajalaisten sekä henkilökunnan kanssa. Vaikka Luovillasta löytyi jo paljon materiaalia mitä käyttää portfoliossa, voi jatkossa myös miettiä sitä millaisia kuvataidetoita voisi tehdä täydentämään portfoliota.

Opinnäytetyöprosessin aikana syntyi Luovillan taholla ajatus siitä, että portfolion voisi mahdollisesti myös lisätä pervinvalinta.fi -verkkosivustolle. Tämän idean myötä minun tuli selvittää ja perehtyä siihen, mitä kriteerejä verkkosivustolla julkaiseminen edellyttää portfoliolt. Tapasin verkkosivun ylläpidosta vastaavan työntekijän ja testasimme alustavasti miltä portfolio tulisi näyttämään verkkosivustolla. Portfolion lisääminen verkkosivustolle on Lyhty ry:n vastuulla, mutta olen portfolion koostamisessa ottanut huomioon sen vaatimat edellytykset. Mielestäni portfolio olisi hyvä lisätä verkkosivustolle, jolloin se on julkisesti saatavilla. Mikäli portfolio olisi suunniteltu nimenomaan verkossa julkaistavaksi, olisi sen muotoilu kannattanut tehdä tavalla, jossa olisi hyödynnetty verkkosivuston mahdollisuuksia ja toimintoja. Pidän kuitenkin hyvänä puolena sitä, että portfoliota on mahdollista käyttää ja jakaa eri muodoissa.

Tekemääni tuotosta on mahdollista jatkossa päivittää, täydentää ja muokata tarpeen mukaan. Kuvataideportfolio esittelee Luovillan taide- ja tekstiilityöpajan toiminnasta vain osan rajaten pois tekstiilityöt ja -teokset. Kuvataideportfolion pohjaa käyttäen on mahdollista tehdä portfolio, joka esittelee Luovillan muutakin osaamista. Näin myös Luovillassa valmistuvat tekstiilityöt ja -teokset sekä niitä valmistavat työpajalaiset pääsisivät esille.

6.3 Kuvataideportfolio suhteessa teoriaan

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä kannustaa työnantajia ja viranomaisia etsimään uusia keinoja ja malleja saada vammaiset ihmiset enenevässä määrin mukaan työelämäänsä. Pimiän mukaan mahdollisuus työssäkäyntiin vahvistaa jokaisen itsenäisyyttä, itsetuntoa elämänlaatua sekä osallisuutta yhteiskunnassa. (Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantarjestelmä 2016: 7.) Suomen

vammaispoliittisessa ohjelmassa VAMPO (2010-2015) nostettiin esiin se, kuinka olisi tarpeen etsiä uusia keinoja vammaisten ihmisten työllistymisen tueksi. Myös rekrytointivaiheen palveluja ja ratkaisuja tulisi kehittää aiempaa innovatiivisempaan ja ennakkoluulottomaan suuntaan, jotta löytyisi uusia työaloja vammaisille henkilöille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010: 90-91, 93.) Portfolion valmistamisen keskeinen tavoite oli tehdä näkyväksi työpajalaisten osaaminen. Luovillan on tarkoitus käyttää portfoliota välineenä etsiessään sellaisia työelämän kumppaneita, jotka yhteistyön kautta työllistäisivät Luovillan työpajalaisia. Tämä tukee ja edistää työpajalaisten kykyjen esillepääsyä.

Kuten kappaleessa Vammaisten henkilöiden asema työelämässä mainittiin, työllistyvät kehitysvammaiset ihmiset useimmiten siivous- ja pesulatöihin, keittiö-, kahvila- ja ravintolatöihin sekä erilaisiin kokoonpano-, lajittelu ja pakkaustöihin (Vesala ym. 2015: 33). Henkilöiden kyvyt ja vahvuudet voivat jäädä vammaisuuden vajaavaisuuden ja ongelmallisuuden alle (Hakala 2014: 107). Kehitysvammaisten ihmisten monimuotoista osaamista ja lahjakkuutta tulee tuoda esiin ja nähdä missä muissakin työtehtävissä kuin perinteisissä avustavissa tehtävissä kehitysvammaiset ihmiset voivat työpanostaan antaa. Luovillan portfolio tuo osaltaan esille kehitysvammaisen ihmisen kyvyt ja taidot kuvataiteen saralla ja avaa monimuotoisempaa näkemystä kehitysvammaisen ihmisen taidoista myös luovissa tehtävissä. Kuten sanottu, opinnäytetyönäni valmistetun portfolion tavoitteena on löytää yhteistyökumppaneita Luovillan taide- ja tekstiilityöpajalle, pyrkimyksenä ei siis ole työpajalaisen työllistyminen itsenäisesti Luovillan ulkopuolelle. Kuitenkin työpajalainen voisi saada mahdollisuuden Luovillan toiminnan kautta ja sen tukemana päästä tuomaan osaamistaan esiin esimerkiksi Luovillalta tilatun työn kautta. Mikäli Luovilla löytää kuvataideportfolion myötävaikutuksella yhteistyökumppaneita, voisi opinnäytetyöni olla pieni osanen sellaisessa asenteita avartavassa prosessissa, jossa työnantajien näkemykset kehitysvammaisten ihmisten kyvyistä laajentuvat.

Nussbaumin (2011) ja Allardtin (1998) teoriasta nousee esiin se, miten monet ihmisen hyvinvoinnille merkittävät vastavuoroiset sosiaaliset suhteet syntyvät työyhteisöissä (Nussbaum 2011: 34; Allardt 1998: 43). On todennettu, että vammaiset työtoimintaan osallistujat kokevat toiminnan itselleen tärkeäksi. Se tuo elämään monenlaisia myönteisiä merkityksiä liittyen sosiaaliseen kanssakäymiseen, omaan hyvinvointiin sekä hyödyllisyyden ja tärkeyden kokemuksiin. (Klem 2011: 47.) Vastaavasti Luovillan kehitysvammaiset työpajalaiset voivat saada osallistumisestaan Luovillan toimintaan

itselleen merkityksellisiä sosiaalisia kontakteja ja voivat tuntea osallisuutta Luovillan yhteisössä. Työpajatoiminta voi tarjota heille niitä positiivisia elementtejä mitä työelämäänsä osallistuminen parhaimmillaan tuo mukanaan kuten hyvinvointia, osallisuutta ja voimaantumista. Voimaantumisen prosessia voidaan yrittää tukea sitä edistävillä ja mahdollistavilla teolla ja ympäristöllä (Siitonen 1999: 117-118). Taide- ja tekstiilityöpaja Luovilla tarjoaa ympäristön, jossa työpajalaiset pääsevät toteuttamaan omista voimavaroistaan lähtevää ilmaisua (Toimintasuunnitelma 2019), minkä voi toimia yksilön voimaantumista tukevana tekona. Yhteiskunnallisella tasolla voimaantumisen prosessissa kansalaisen mahdollisuudet osallistua toimintaan lisääntyvät. Tämä merkitsee yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia. (Järvikoski 2013: 40; Järvikoski ym. 1999: 110-111.) Luovillan päämäärä on tehdä näkyväksi erityisryhmän taide- ja käsityöosaamista (Toimintasuunnitelma 2019). Näen Luovillan kuvataideportfolion tapana toteuttaa tätä päämäärää. Myönteisten asenteiden luominen vammaisuudesta on olennaisten tärkeää, jos halutaan luoda yhdenvertaista yhteiskuntaa (Konttinen 2007: 70).

7 Pohdinta

Luovilla tekee tiivistä yhteistyötä Pertin Valinnan sekotavarakauppa & gallerian kanssa, joka voi myös tukea työpajalaisten osaamisen esiin tuomista. Pertin Valinta tukee ja edustaa taidekentän marginaalissa toimivia taiteilijoita. Luovilla on mukana Pertin Valinnan verkostossa, jossa toimii eri taidealojen ammattilaisia, sote-alan ammattilaisia sekä managereita ja yrittäjiä, jotka auttavat taiteilijoita oman osaamisen kehittämisessä ja löytämään monipuolisia mahdollisuuksia työllistymiseen. Pertin valinta tarjoaa alustan Outsider-taiteen näyttelyiden, tapahtumien, työpajojen ja taidepalveluiden tuottamiseen. Outsider-taide on pääasiallisesti koulutetun taidemaailman ulkopuolella tehtyä taidetta, johon kuuluu myös kehitysvammaisen henkilöiden tekemä taide. (Pertin Valinta n.d.)

Tällä hetkellä on käynnissä Vertaistaiteilijat 2018–2020 hanke, joka on erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden työelämänosallisuutta edistävä hanke. Se tukee taiteilijoiden työelämäntaitoja, etsii ja kehittää työllistymis- ja ansaintamahdollisuuksia ja tekee yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. Hankkeen tavoitteena on tuoda erityistä tukea tarvitsevat taiteen tekijät ja heidän taiteensa paremmin tunnetuiksi perinteisen taidemaailman, taide- ja kulttuurijärjestöjen ja hallinnon rakenteiden keskuudessa. Hankkeen toteuttaja on Aula-työkotien kannatusyhdistys ry Helsingissä ja sen yhteistyökumppaneita ovat Autismisäätiö, Kaarisilta ry, Kehitysvammaliitto, Kehitysvammatuki 57, Kettuki ry ja Kulttuuria kaikille-palvelu. Hankkeen rahoittaa Veikkauksen tuella Sosiaali- ja terveysministeriö. Vertaistaiteilijat-hankkeen kokeiluna perustettiin vuoden 2019 ajan verkossa toimiva Muotokuvakioski-palvelu. Muotokuvakioskista on voinut tilata valokuvan pohjalta toteutetun muotokuvan erityistä tukea tarvitsevalta taiteilijalta. (Vertaistaiteilijat n.d.) Taiteilijoita Muotokuvakioskissa on

ollut mukana viisi, joista yksi on Luovillan työpajalainen. Hänen teoksia on mukana myös Luovillan kuvataideportfoliossa. Muotokuvakioski on kokeilu, jonka tarkoituksena on kehittää ja selvittää keinoja, joilla erityistä tukea tarvitsevat taiteilijat voisivat ansaita taiteellisella työllään. Muotokuvakioskin teoksista maksetut korvaukset ovat menneet lyhentämättöminä suoraan taiteilijalle, joka on teoksen toteuttanut. (Vertaistaiteilijat n.d.)

On kiinnostavaa seurata, mitä esimerkiksi Outsider-taiteen kentällä tulee tulevaisuudessa tapahtumaan. Mielenkiintoista on myös nähdä millaisin keinoin Vertaistaiteilijat hanke tulee edistämään erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden työelämäosallisuutta. Uskon, että Luovillan työpajalaisilla on osansa annettavana siihen visuaaliseen kuvastoon jota näemme ympärillämme, mutta työpajalaiset tarvitsevat tukea kykyjensä esiin tuomiseksi. Onneksi vaikuttavaa työtä erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden taiteen edistämiseksi ja esiin tuomiseksi tehdään.

Lähteet

Ahponen, Helena 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen – Yksilöllinen ja erilainen elämänkulku. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2008. Saatavana osoitteessa <https://core.ac.uk/download/pdf/14903164.pdf>. Luettu 3.2.2019.

Allardt, Erik 1998. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, Tommi (toim.): Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus Kirja.

Gustafsson, Henrik 2016. YK:n vammaissopimus käyttöön! –käsikirja. Toimitettu vuonna 2011, uudistettu 2016. Invalidi liitto. Saatavana osoitteessa https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2017-03/YK_Toolkit_2016_low.pdf Luettu 2.3.2019.

Haarni, Ilkka 2006. Keskenestä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Stakes, Raportteja 6/2006. Saatavana osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77988/R6-2006-VERKKO.pdf> Luettu 3.3.2019.

Hakala, Katariina 2014. ”Kyllä ihmisoikeuksissa olis parantamisen varaa!”. Itsenäisen elämän haasteita vammaispalveluissa. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 9. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leenmann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiot 2013:43. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2013. Saatavana osoitteessa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf Luettu 2.3.2019.

Järvikoski, Aila, Härkäpää, Kristiina & Pättikangas, Mervi 1999. Vammaisen henkilön valtaistuminen – palvelujärjestelmän avulla vai ilman sitä? Teoksessa: Nouko-Juvonen, Susanna (toim.): Pyörätuolitango – näkökulmia vammaisuuteen. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kela 2020. Työnteko työkyvyttömyyseläkkeellä. Verkkosivu. <https://www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki-tyonteko-elakkeella> Luettu 21.1.2020.

Klem, Simo 2011. Vammaisten henkilöiden asema välityömarkkinoilla. Loppuraportti, Askel-hanke. Helsinki: VATES-säätiö. Saatavana osoitteessa: https://www.vates.fi/media/raportit_suunnitelmat_strategiat-ohjeet/1305632250_vammaisten-henkiloiden-aseman-tyomarkkinoilla-loppuraportti.pdf Luettu 15.1.2020.

Konttinen, Juha-Pekka 2007. Teoksessa: Syrjintä Suomessa 2006. Lepola Outi, Villa Susan (toim.). Ihmisoikeusliitto ry. Helsinki 2007. Saatavana osoitteessa: https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Syrjinta_Suomessa_2006_IOL_2007pdf.pdf. Luettu 21.1.2020.

Konttinen, Juha-Pekka 2017. Teoksessa: Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Eeva Nykänen, Laura Kallioma-Puha, Yrjö Mattila (toim.). Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki 2017.

Linnakangas, Ritva, Suikkanen, Asko, Savtschenko, Victor, Virta, Lauri 2006. Uuden alussa vai umpikujassa? Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen. Stakes, Raportteja 15/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Lyhty n.d. Helsingin lyhytaikaiskoti ja työpaja Lyhty ry. Verkkosivusto. <http://www.lyhty.net>. Luettu 21.2.2020.

Niikko, Anneli 2000. Portfolio oppimisen avartajana. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2013 (14). Saatavana osoitteessa: https://www.uef.fi/documents/364780/1847612/Nivala_%26_Ryyanen_Kohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_ideaalia.pdf/82a018a3-5f0a-4c44-8937-7fd4ac2a3879 Luettu 21.1.2020.

Nurmi-Koikkalainen 2017. Mitä vammaisuudella tarkoitetaan? Teoksessa: Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta – analyysia THL:n tietotuotannosta. Nurmi-Koikkalainen, Päivi, Ahola, Sanna, Gissler, Mika, Halme, Nina, Koskinen, Seppo, Luoma, Minna-Liisa, Malmivaara, Antti, Muuri, Anu, Sainio, Päivi, Sääksjärvi Katri & Väyrynen, Riikka. Työpaperi 38/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135650/URN_ISBN_978-952-302-946-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 2.3.2019.

Nussbaum, Martha 2011. Creating capabilities. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä 2016. "Vammaisena olen toisen luokan kansalainen". Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Helsinki: Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä. Saatavana osoitteessa: https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657. Luettu 21.1.2020.

Oikeusministeriö n.d. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan? Yhdenvertaisuus.fi. Verkkosivusto. <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus> Luettu 21.1.2020.

Perusoikeudet 2017. Kehitysvammaisten tukiliito ry. Saatavana osoitteessa: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perus-ja-ihmisoikeudet/perusoikeudet/> Luettu 2.3.2019.

Raivio, Helka & Karjalainen Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Taina, Era (toim.): Osallisuus. Oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 12–34. Saatavana osoitteessa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-%20SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y %20sivu%2012%20JA%20Ryy nänen%20sivu%209%20JA%20http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 21.2.2020.

Saari, Juho 2011. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: YO Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Oulun yliopisto. Saatavana osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>. Luettu 21.1.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72197/URN%3aNBN%3afe201504225692.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 20.1.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2011. Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia. Asiantuntijaryhmän ehdotukset heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työelämäosallisuuden lisäämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2011:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72806/URN%3aNBN%3afe201504226138.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 21.2.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Osatyökykyisten työllistymisen edistäminen. Toimintaohjelmaa valmistelevan työryhmän välimietintö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2013:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74262/URN%3aNBN%3afe201504223248.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 21.1.2020.

Suomen perustuslaki (1999/731). Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavana osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 20.1.2020.

Toimintasuunnitelma 2019. Toimintasuunnitelma 2019–2020. Taide- ja tekstiilityöpaja Luovilla. Lyhty ry:n julkaisematon raportti.

Vammaislainsäädännön uudistus 2018. Vammaispalveluiden käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankohtaista/vammaislainsaadannon-uudistus> Luettu 4.3.2018.

Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Vehmas, Simo 2014. Vammaisuus ja yhteiskunnallisesti luodut haitat. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 22 (1). 84–88. Saatavana osoitteessa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/302523/51161_Artikkelin_teksti_44634_1_10_20150611.pdf?sequence=1. Luettu 21.1.2010.

Vesala, Hannu T., Klem, Simo & Ahlsten, Marika 2015. Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013–2014. Kehitysvammaliiton selvityksiä 9. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Saatavana osoitteessa https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton_selvityksia_9.pdf Luettu 3.2.2019.

Vesala, Hannu T., Klem, Simo, Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko 2016. Työnantajien kokemuksia kehitysvammaisista työntekijöistä. Kehitysvammaliiton selvityksiä 11. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Saatavana osoitteessa: https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tyonantajien_kokemuksia_kehitysvammaisista_tyontekijoista.pdf Luettu 21.1.2020.

Luovillan kuvataideportfolio

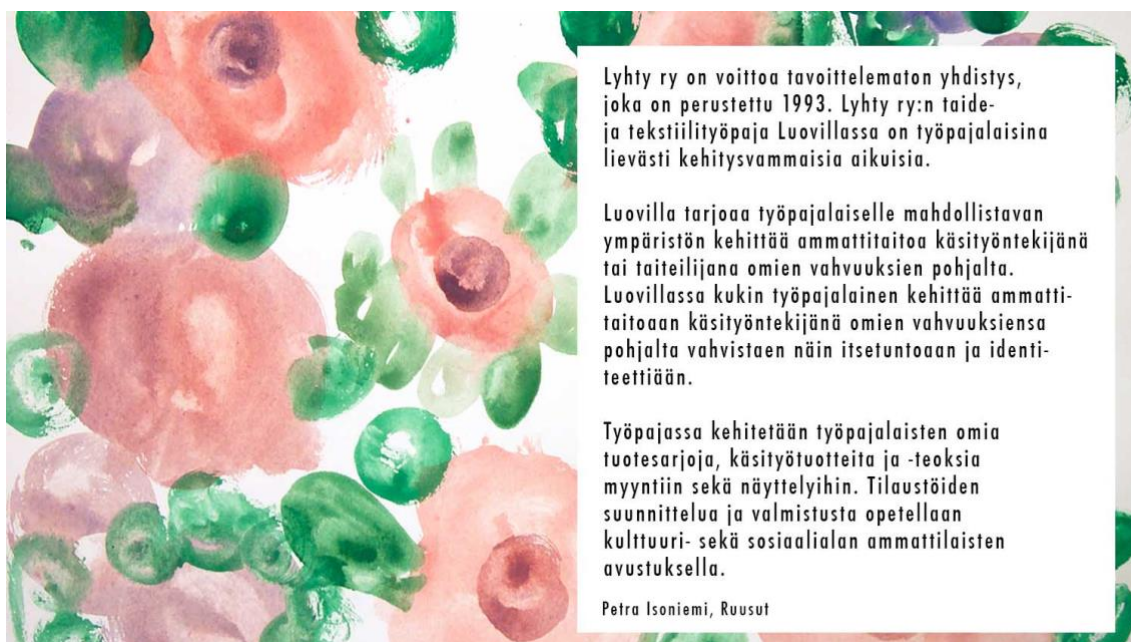

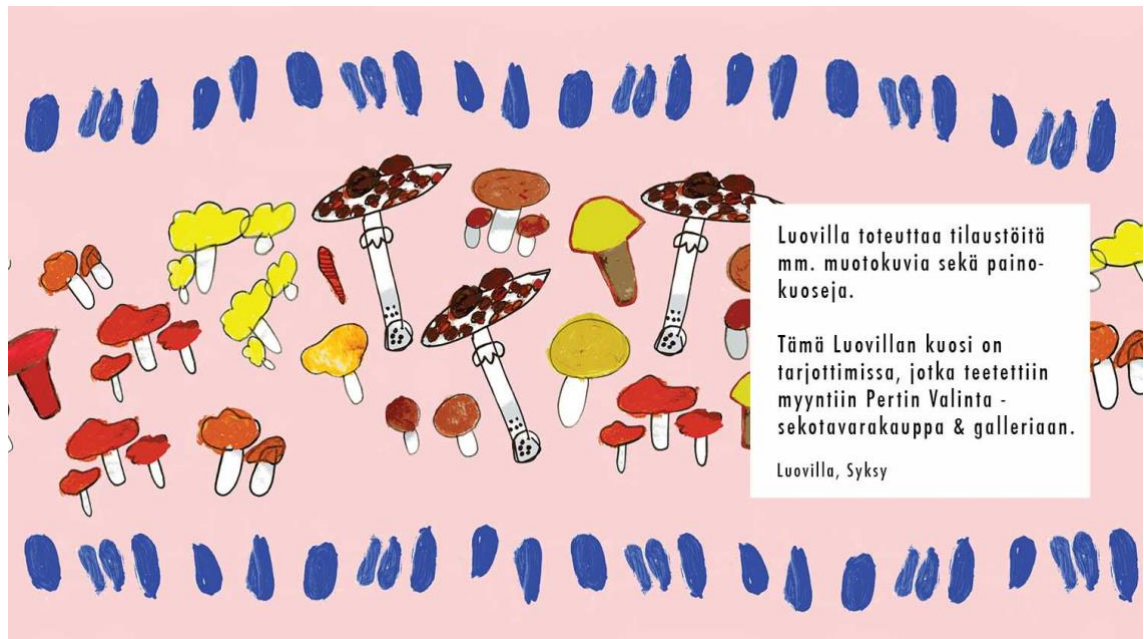
Kuvataideportfolio

Tämä portfolio esittelee Luovillan eri tekijöiden kuvallista ilmaisua tuoden esille sen monimuotoisuuden voimakkaan värikkästä hillitympään ja pikkutarkasta suuriin linjoihin.

Päivi Plyhm, Ketjut

Esimerkkejä Luovillan tekijöiden muutokuvista.

Johanna Karvinen, Salvador Dalí

Juho Leppäaho, Matti Nuutinen

Elina Hiekkavirta, Anna Puu

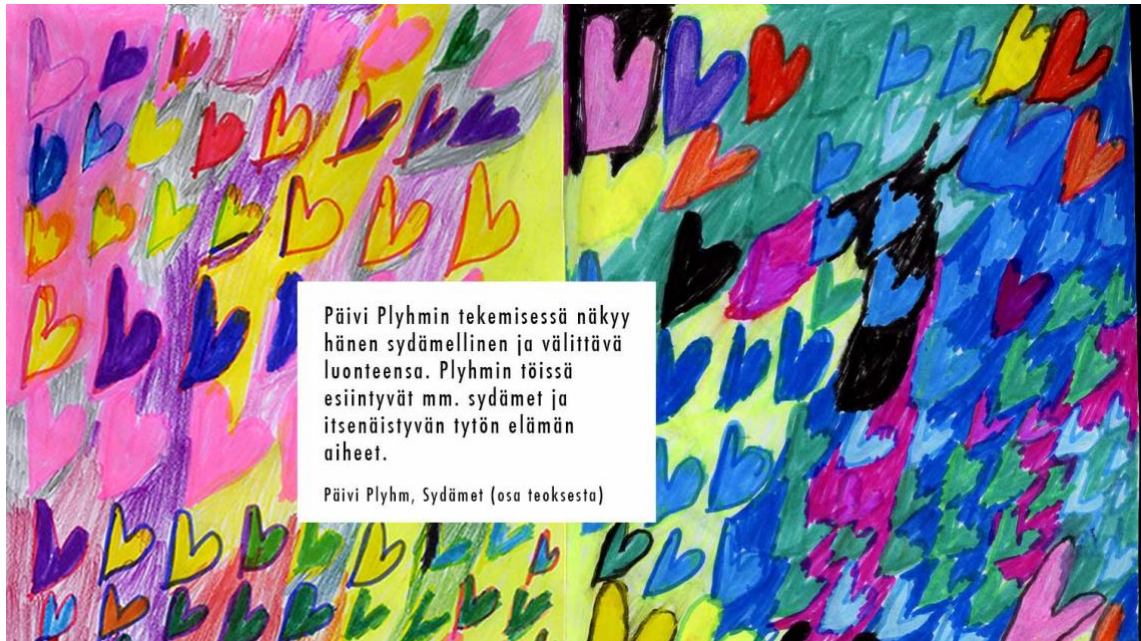

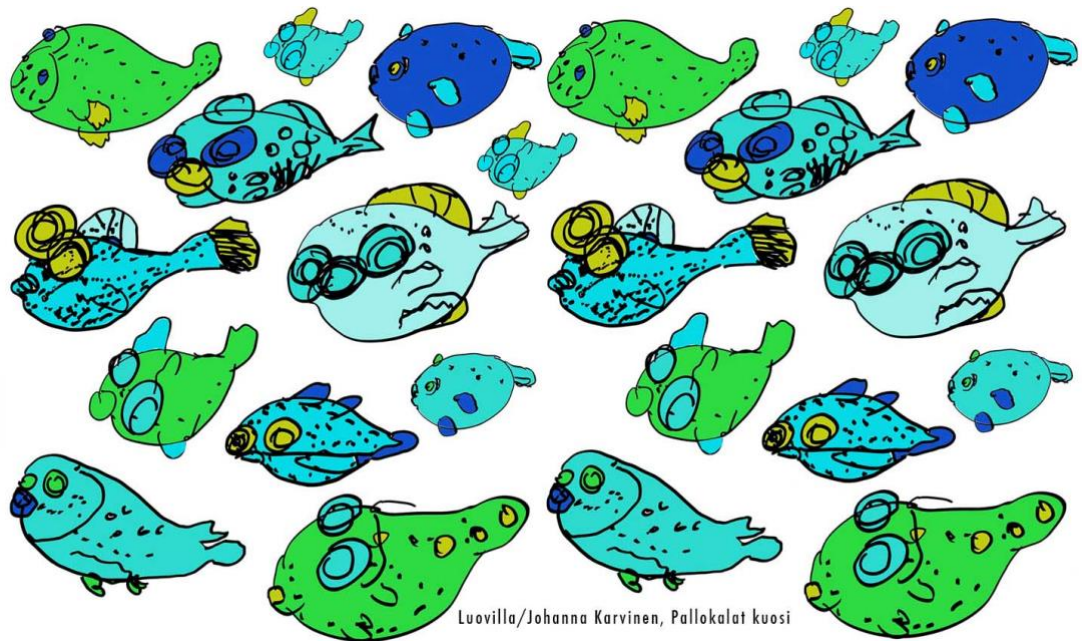
Juho Leppäahon piirustus- ja maalaustyyli on alkuperäistä aihetta pikkutarkasti tulkitsevaa, joten teokset ovat tapahtumarikkaita. Leppäaho inspiroituu koripallosta, eläimistä ja kotikaupunkinsa maisemista.

Juho Leppäaho, Tuomikirkko

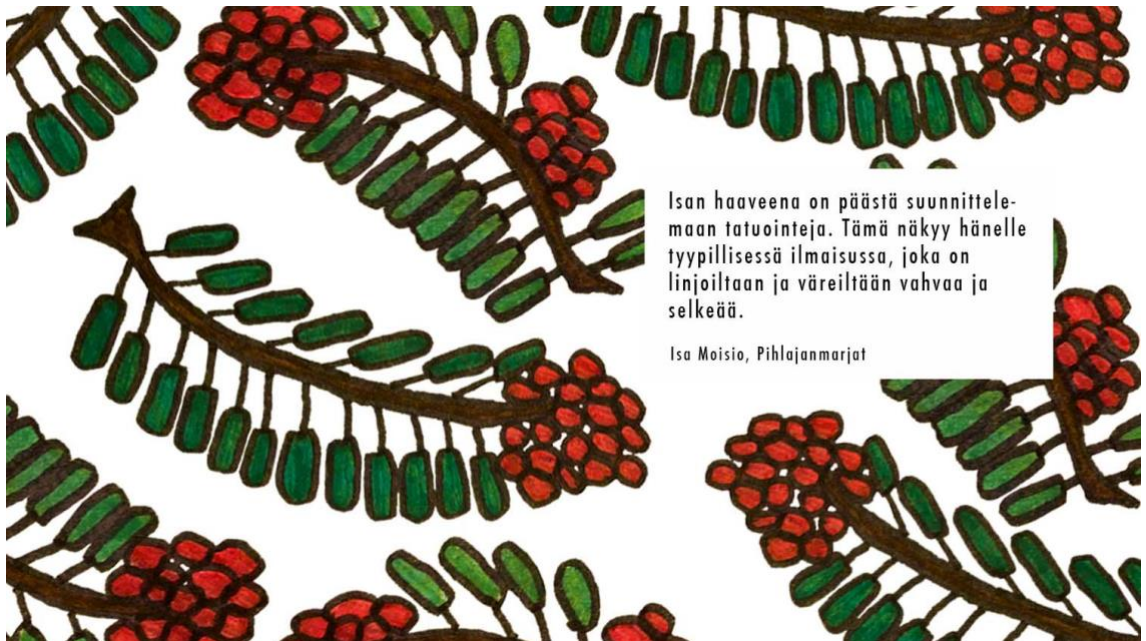

Juho Leppäaho, Flamingo

Luovilla/Johanna Karvinen, Pallokalat kuusi

Isan haaveena on päästä suunnittelemaan tatuointeja. Tämä näkyy hänelle tyypillisessä ilmaisussa, joka on linjoiltaan ja väreiltään vahvaa ja selkeää.

Isa Moisio, Pihlajanmarjat

Katja Kanervan maalaukset ovat luonnon-
kukkien inspiroimia. Aiheena toistuvat
myös värikkäät ja lennokkaat omakuvat.
Hänelle on tyypillistä ronski ekspressiivinen
piirustus- ja maalaustapa.

Katja Kanerva, Omakuva

Yhteystiedot ja
yhteydenotot:

Luovilla@lyhty.net
050 307 2675

Porvoonkatu 14 a 1,
00510 Helsinki

Facebookissa:
Taide- ja tekstiilityöpaja
Luovilla

Instagrammissa:
luovilla

